

Wolfgang Amadeus Mozart: Μαγικός Αυλός

Οι Άγγελοι, όταν δοξολογούν το θεό, παίζουν μουσική Μπαχ. Αντίθετα όταν βρίσκονται μεταξύ τους, παίζουν μουσική του Μότσαρτ και ο θεός αρέσκεται πάρα πολύ να τους ακούει[i]....(Κάρλ Μπάρθ)

Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ
(Baker, Richard. *Μότσαρτ*.
Αθήνα: Libro, 1991, σελ. 92)

Εισαγωγή

Ο Μότσαρτ συνέθεσε δεκαεπτά όπερες στη διάρκεια της ζωής του, ορισμένες από τις οποίες, αν όχι όλες, θεωρούνται αριστουργήματα. Ένα από αυτά τα αριστουργήματα της μουσικής είναι η όπερα *Ο Μαγικός Αυλός*, η οποία συντέθηκε τον τελευταίο χρόνο της ζωής του μεγαλοφυή συνθέτη. Πρόκειται για μια μεγάλη όπερα σε δυο πράξεις πάνω σε λιμπρέτο του *Εμανουέλ Σικανέντερ*[ii] (Emanuel Schikanender). Το χειρόγραφο της όπερας βρίσκεται στη Δημόσια Βιβλιοθήκη του Βερολίνου. Στις 30 Σεπτεμβρίου 1791 στη Βιέννη δόθηκε η πρεμιέρα του Μαγικού Αυλού στο θέατρο του Βίντεν (Theater auf der Weiden), όπου και στέφθηκε με τεράστια επιτυχία, παρόλη τη βεβαρημένη σωματική και συνάμα ψυχολογική κατάσταση του Μότσαρτ, όπως φανερώνεται σε ένα από τα γράμματά του προς τη σύζυγο του *Κονστάντσε*, τον Αύγουστο του 1791, όπου ανέφερε:

Δεν μπορώ να σου περιγράψω πως ένιωθα, ένα κενό που με πονάει φριχτά—κάτι σαν νοσταλγία που δεν ικανοποιείται ποτέ, που δεν σταματάει ποτέ, που επιμένει, που μεγαλώνει μέρα με τη μέρα....μόλις καθίσω στο πιάνο να τραγουδήσω κάτι απ' την καινούργια μου όπερα, σταματάω αμέσως γιατί με πνίγει η συγκίνηση.[iii]

Παρά την εξασθενημένη υγεία του, που εμφάνιζε σταθερή επιδείνωση, ο Μότσαρτ κατάφερε να τελειώσει τον Μαγικό Αυλό και ακόμη να διευθύνει στην πρεμιέρα και σε ελάχιστες ακόμη παραστάσεις. Είναι φανερό ότι οι δυσκολίες της υγείας του Μότσαρτ δεν κατάφεραν να εμποδίσουν τη θαυμαστή δημιουργικότητά του, αφού πολύ κοντά στο τέλος της ζωής του συνέθεσε ένα από τα μεγαλύτερα αριστουργήματα της παγκόσμιας μουσικής σκηνής. Ο Μαγικός Αυλός ήταν η τελευταία όπερα του Μότσαρτ, ο οποίος δεν έζησε αρκετά χρόνια για να απολαύσει τους καρπούς του μεγάλου του ταλέντου.

Κονστάντσε Μότσαρτ
(Baker, Richard. *Μότσαρτ*.
Αθήνα: Libro, 1991, σελ. 108)

Πλοκή της όπερας

Πρώτη Πράξη

Η πλοκή εκτυλίσσεται στην Αρχαία Αίγυπτο. Στην πρώτη πράξη εμφανίζεται ένα φίδι να κυνηγά τον Πρίγκιπα Ταμίνο, ο οποίος, αφού προηγουμένως έχει χάσει τις αισθήσεις του, σώζεται από τρεις νεράιδες, σταλμένες από τη Βασίλισσα της Νύχτας. Την ώρα εκείνη εμφανίζεται ο Παπαγκένο ο οποίος αναγγέλλεται με μια διασκεδαστική και χαρούμενη άρια, και μπαίνει τραγουδώντας: "Der Vogelfaenger bin ich, ja, stets lustig, heissa! Hopsassa" («Εγώ είμαι ο κυνηγός πουλιών, χαρούμενος και ζωηρός,

τραλαλά»). Εδώ η εύθυμη μουσική ταιριάζει απόλυτα στα λόγια του Παπαγκένο. Η απλότητα και η μελωδικότητα αυτής της άrias είναι μοναδική. 📖

Καθώς συνέρχεται, ο Ταμίνο πείθεται από τον Παπαγκένο ότι αυτός τον έσωσε από το τρομερό φίδι. Τότε εμφανίζονται οι τρεις νεράιδες και για τιμωρία κλείνουν το στόμα του Παπαγκένο με λουκέτο. Οι τρεις νεράιδες ζητούν από τον Ταμίνο να ελευθερώσει την Πριγκίπισσα Παμίνα, κόρη της Βασίλισσας της Νύχτας, που είναι φυλακισμένη στο κάστρο του μάγου Σαράστρο. Τότε εμφανίζεται η Βασίλισσα της Νύχτας εκλιπαρώντας τον Ταμίνο να σώσει την κόρη της και για προστασία του δίνει ένα μαγικό αυλό και στον Παπαγκένο μαγικές καμπάνες, ελευθερώνοντας εν τω μεταξύ το λουκέτο από το στόμα του.

Σκηνικά από τον Μαγικό Αυλό (Parouty Michel. *Μότσαρτ ο αγαπημένος των θεών*. Αθήνα: Δελθηθανάση, 1992, σελ. 120-1)

Σκηνικά από την πρώτη πράξη του Μαγικού Αυλού (Parouty Michel. *Μότσαρτ ο αγαπημένος των θεών*. Αθήνα: Δελθηθανάση, 1992, σελ. 122-3)

Εκπληκτικό σκηνικό που πλαισιώνει τη Βασίλισσα της Νύχτας, από παράσταση του Μονάχου (Baker, Richard. *Μότσαρτ*. Αθήνα: Libro, 1991, σελ. 143)

Η γοητεία της άrias αυτής της Βασίλισσας της Νύχτας έγκειται στο γεγονός ότι η σοπράνο προβαίνει σε τολμηρούς φωνητικούς ακροβατισμούς, όπως η παρακάτω κολορατούρα η

Η κολορατούρα της Βασίλισσας της Νύχτας από την πρώτη πράξη (Hughes, S. *Famous Mozart Operas*. New York: Dover, 1972, σελ. 202)

οποία με τη δραματικότητά της εντυπωσιάζει. 📖 Αυτοί οι φωνητικοί ακροβατισμοί έχουν σκοπό να επιδείξουν τον χαρακτήρα της Βασίλισσας και όχι τα φωνητικά προσόντα της τραγουδίστριας.

Ο Ταμίνο ερωτεύεται την Παμίνα από ένα πορτρέτο της και αποφασίζει να την ελευθερώσει από τον κακό Σαράστρο. Στο κάστρο του Σαράστρο, ο Παπαγκένο βρίσκει την Πριγκίπισσα Παμίνα την ώρα που ο Μονόστατος, σκλάβος του Σαράστρο, επιχειρεί να τη βιάσει. Ο Μονόστατος τρομάζει καθώς βλέπει τον Παπαγκένο και φεύγει τρέχοντας. Ο Παπαγκένο εξηγεί στην Παμίνα τι συνέβη και την διαβεβαιώνει ότι η αγάπη του Ταμίνο θα την σώσει από τα χέρια του κακού μάγου. Οι δυο τους φεύγουν να βρουν τον Ταμίνο και τραγουδούν μαζί στο υπέροχο ντουέτο τους τη δύναμη της αγάπης: "Bei Maennern, welche Liebe fuehlen" (Για τους άνδρες που αισθάνονται αγάπη). 📖

Η άria αυτή διακρίνεται για την απροσδιόριστη απλότητα, τη γαλήνη και την ευθύτητα της που είναι και η πεμπτουσία του Μαγικού Αυλού.

Ο Ταμίνο καθώς φτάνει στο κάστρο ανακαλύπτει ότι ο Σαράστρο είναι ο καλός αρχιερέας του Ναού του Ήλιου, της Ίσιδας και του Όσιρη, και η Βασίλισσα της νύχτας αντίθετα η κακιά. Ο Παπαγκένο και η Παμίνα στην προσπάθειά τους να βρουν τον Ταμίνο αιχμαλωτίζονται από τον Μονόστατο και τους βοηθούς του. Οι μαγικές καμπάνες όμως του Παπαγκένο κάνουν τον Μονόστατο και τους βοηθούς του να χορεύουν ασταμάτητα. Τότε ο Σαράστρο εμφανίζεται στην Παμίνα και της εξηγεί ότι την κρατούσε

στο κάστρο του για να γλιτώσει από την αρνητική επιρροή της μητέρας της. Εκείνη τη στιγμή εμφανίζεται ο Ταμίνο και οι δυο νέοι ερωτεύονται από την πρώτη ματιά.

Δεύτερη πράξη

Ο Σαράστρο αναφέρει ότι πριν σμίξουν οι δύο νέοι πρέπει ο Ταμίνο να περάσει με επιτυχία από δοκιμασίες προκειμένου γίνει ένας από τους μυημένους στο Ναό. Η πρώτη δοκιμασία για τον Ταμίνο και τον Παπαγκένο είναι να κρατήσουν το στόμα τους κλειστό σε όλες τις γυναίκες που θα τους πλησιάσουν. Η Βασίλισσα της Νύχτας προστάζει την κόρη της να σκοτώσει τον Σαράστρο ώστε να πάρει πίσω την πανίσχυρη ασπίδα του φωτός που παραχώρησε ο πατέρας της Παμίνα στο Σαράστρο λίγο πριν πεθάνει. Σε αυτό το σημείο ακούγεται η γνωστή άρια της βασίλισσας της νύχτας η οποία υπόσχεται εκδίκηση στον Σαράστρο: "Der Holle Rache kocht in meinem Herzen" (Σε αυτόν τον Ναό η εκδίκηση βράζει στην καρδιά μου) Ο Σαράστρο εμφανίζεται και η Παμίνα ικετεύει τον ιερέα να μην τιμωρήσει τη μητέρα της, ενώ αυτός τη διαβεβαιώνει ότι μέσα στον Ναό δεν γνωρίζουν την εκδίκηση παρά μόνο την αγάπη.

Σε αυτό το σημείο θα ακούσουμε την εκπληκτική άρια της συγχώρεσης του Σαράστρο για τη Βασίλισσα της Νύχτας, 'In diesen heiligen Hallen kennt man die Rache nicht' (Σε αυτόν τον Ιερό Ναό δεν ξέρουμε τι θα πει εκδίκηση), η οποία είναι από τις ωραιότερες και πιο συγκινητικές άριες που έχουν γραφτεί ποτέ. Τα σολιστικά περάσματα του φλάουτου δίνουν, όσο κανένα άλλο μουσικό όργανο, στην άρια μια πραγματικά απεριγράπτη μαγεία, δημιουργώντας αυτή την υπέροχη αίσθηση της εγκόσμιας γαλήνης. Η άρια αυτή έχει χαρακτηριστεί από πολλούς ως 'Θεϊκός λόγος', προκαλώντας βαθιά συγκίνηση η οποία έγκειται στη μεγαλειώδη απλότητα σύνθεσης με τη χρήση της διατονικής σκάλας.

Στη συνέχεια μια ηλικιωμένη γυναίκα εμφανίζεται στον Παπαγκένο αποκαλύπτοντάς του ότι είναι η αγαπημένη του, η Παπαγκένα. Ο Παπαγκένο, που όσο τίποτα άλλο αναζητεί μια σύντροφο, της ορκίζεται αιώνια πίστη και αυτή μεταμορφώνεται σε μια όμορφη κοπέλα που όμως αμέσως εξαφανίζεται. Ο Παπαγκένο απελπισμένος αποφασίζει να κρεμαστεί. Όμως τρία αγόρια τον εμποδίζουν και τον προτρέπουν να χτυπήσει τις μαγικές καμπάνες φέρνοντας έτσι πίσω την αγαπημένη του. Η Παπαγκένα εμφανίζεται και φεύγουν μαζί αγκαλιασμένοι τραγουδώντας το ζωηρό και εύθυμο ντουέτο τους.

Η Παμίνα φεύγει απελπισμένη γιατί ο Ταμίνο αρνείται να της μιλήσει μη γνωρίζοντας για τη δοκιμασία της σωπής του, και αποφασίζει να αυτοκτονήσει. Όμως πάλι εμφανίζονται τα τρία αγόρια και την αποτρέπουν. Ο Σαράστρο καθησυχάζει το ζευγάρι ότι όλα θα πάνε καλά. Στην επόμενη δοκιμασία ο Ταμίνο μαζί με την Παμίνα πρέπει να περάσουν μέσα από τη φωτιά και το νερό. Με τη βοήθεια του μαγικού αυλού που τους προστατεύει κατορθώνουν να φέρνουν σε πέρας την δοκιμασία. Μια τελευταία προσπάθεια της Βασίλισσας να καταστρέψει τον Σαράστρο αποτυγχάνει και η ίδια με το φως της ημέρας χάνεται στο σκοτάδι. Οι δυο αγαπημένοι έχουν τώρα σμίξει για πάντα και υμνούν την 'Ισιδα και τον 'Οσιρη καθώς μπαίνουν στο Ναό της Σοφίας.

Μαγικός Αυλός: η μουσική και το λιμπρέτο

Η μουσική του Μαγικού Αυλού ταιριάζει απόλυτα στην ατμόσφαιρα του έργου. Ο διάλογος μεταξύ των προσώπων άλλοτε τραγουδιέται και άλλοτε μιλιέται· το παραδοσιακό αυτό είδος σύνθεσης στη γερμανική όπερα ονομάζεται ζινγκσπιλ (singspiel) και αναπτύχθηκε τον 18ο αιώνα. Υιοθετώντας την τεχνική αυτή, ο Μότσαρτ συνέθεσε την εξαιρετη μουσική του σε τόσο θαυμαστή συμφωνία με το λιμπρέτο. Ο Μότσαρτ κατάφερε να αποδώσει μουσικά με τον καλύτερο τρόπο την έννοια του θέματος της όπερας.

Το έργο, που θυμίζει τα παιχνιδίσματα μιας συναισθηματικής φαντασίας σε έξαρση, ταιριάζει θεϊκά στο ταλέντο του μουσικού...Για τον Μαγικό Αυλό θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο ίδιος ο άνθρωπος έγραψε και τα λόγια και τη μουσική.[\[iv\]](#)

Τη μουσική του μαγικού αυλού την πλαισιώνουν όλα τα είδη μουσικής έκφρασης που συνέθεσε ο Μότσαρτ όπως είναι:

...κωμικά, λαϊκά στροφικά τραγούδια του Παπαγκένο. Σοβαρές, ευγενικές άριες του Ταμίνο, όπως η λυρική άρια του πορτρέτου... 'Άριες υψηλής κολορατούρα, που απεικονίζουν τη Βασίλισσα της Νύχτας με τόση άγρια λάμψη. Δραματικά ρετσιτατίβο και η βαθιά ευαισθησία του θρήνου της Παμίνα... Τέλος η τελετουργική μουσική, που περιλαμβάνει τις άριες του Σαράστρο, και ιδιαίτερα τα επιβλητικά χορωδιακά που υφολογικά εμπίπτουν στην κατηγορία της μασονικής μουσικής του Μότσαρτ με τον επίσημο και ιεραρχικό τόνο έξαρσης.[\[v\]](#)

Ο λιμπρετίστας του μαγικού αυλού ήταν ο Σικανέντερ, γνωστός σε όλη την Αυστρία θεατρικός επιχειρηματίας και επικεφαλής του θεατρικού θιάσου του Βίντεν στο Σάλτσμπουργκ. Ήταν παλιός φίλος του Μότσαρτ από τη Στοά της Αγαθοεργίας που ήταν μέλη και οι δύο. Ο Σικανέντερ, λόγω της οικονομικής κρίσης του θεάτρου που ήταν επικεφαλής, ζήτησε από τον Μότσαρτ να του γράψει τη μουσική για μια καινούργια όπερα σε ένα νέο λιμπρέτο το οποίο ο Σικανέντερ παρουσίασε ως ολότελα δικό του. Σύμφωνα με κάποια στοιχεία το λιμπρέτο του Μαγικού Αυλού ανήκε στον Καρλ Λούντβιχ Γκίτσελ[\[vi\]](#) με αυθεντικές παρεμβάσεις του Σικανέντερ σε πολλά σημεία. Από άλλα στοιχεία προκύπτει ότι το λιμπρέτο του μαγικού αυλού πάρθηκε από την ιστορία του του Γκέμπλερ για τον Βασιλιά της Αρχαίας Αιγύπτου Θάμο. Για το θέμα αυτό ο Michel Parouty αναφέρει:

Εμάνουελ Σικανέντερ
(Baker, Richard. *Μότσαρτ*.
Αθήνα: Libro, 1991, σελ. 136)

Η προέλευση του λιμπρέτου ξεκινάει από το μυθιστόρημα Σεθ του Αββά Τερασόν, την όπερα Όμπερον, ο Βασιλιάς των Ξωτικών του Βρανίτζκι, το Θάμος, βασιλέας της Αιγύπτου του Γκέμπλερ, και το παραμύθι του Λάιμπσκιντ Λουλού ή Ο Μαγικός Αυλός από την ανθολογία του Βίλαντ. Ο Σικανέντερ, συγγραφέας του μεγαλύτερου μέρους του ποιήματος, δημιούργησε το ρόλο του κυνηγού των πουλιών Παπαγκένο.[\[vii\]](#)

Γεγονός είναι ότι η όλη υπόθεση περί αυθεντικότητας του λιμπρέτου παραμένει αμφισβητήσιμη.

Ο Σικανέντερ αγωνιούσε και πίεζε τον Μότσαρτ να τελειώσει την όπερα μια ώρα αρχύτερα. Σύμφωνα με μαρτυρίες, ο Σικανέντερ ήταν άνθρωπος του συμφέροντος, κερδοσκόπος, δυσαρρεστώντας έτσι επανειλημμένα τους συνεργάτες του[\[viii\]](#). Αυτό αποδεικνύεται με την αμοιβή που είχε υποσχεθεί στον Μότσαρτ για τον Μαγικό Αυλό η οποία ανερχόταν στις δυο χιλιάδες φλορίνια σύμφωνα με μαρτυρία της Κωνσταντίνε[\[ix\]](#). Τελικά το ποσό αυτό δεν δόθηκε ποτέ. Αυτό που εισέπραξε ο Μότσαρτ για τη σύνθεση, τις πρόβες και τις παραστάσεις του μαγικού αυλού ήταν μόνο 100 φλορίνια. Από την άλλη ο Σικανέντερ γλίτωσε από τη βέβαιη χρεοκοπία αφού τα έσοδα από την όπερα ξεπέρασαν τις προσδοκίες του σημειώνοντας μεγάλο αριθμό παραστάσεων (περίπου εκατό παραστάσεις σε λιγότερο από ένα χρόνο).

Βασικά γνωρίσματα, βαθιές έννοιες και ηθικά διδάγματα στον Μαγικό Αυλό

Η δύναμη της αγάπης και η ιδέα της αδελφοσύνης είναι οι δύο βασικές ιδέες που διαπερνούν τον Μαγικό Αυλό.

Κεντρικό θέμα της όπερας είναι η αγάπη για την ανθρωπότητα, που κλείνει μέσα της τόσο την αγάπη για τους συνανθρώπους μας γενικά, όσο και την αγάπη κάθε ξεχωριστού ανθρώπου για κάποιον άλλο. Ο Παπαγκένο και η Παμίνα τραγουδούν τη δύναμη της αγάπης στο ντουέτο τους. Χάρη στην αγάπη και με την βοήθεια της μουσικής, ο Ταμίνο και η Παμίνα ξεπερνούν τις δοκιμασίες.[\[x\]](#)

Η άρια της συγχώρεσης του Σαράστρο που ακούσαμε παραπάνω εκφράζει την ιδέα της αδελφοσύνης όπως φαίνεται από τους στίχους:

«Στον ιερό αυτό τόπο, εκδίκηση δεν ξέρουν
Όταν κανένας σφάλλει τον συνεντίζει η αγάπη.
Κι οδηγημένος από χέρι φιλικό, ευτυχισμένος θα βρει τόπο πιο καλό»[\[xi\]](#).

Άλλα θέματα του Μαγικού Αυλού, τα οποία εμφανίζονται και στις τελευταίες όπερες του Μότσαρτ είναι ο βαθύς ερωτισμός, η αποπλάνηση και ο βιασμός. Στον Μαγικό Αυλό η μόνη εναλλακτική της αγάπης είναι η απελπισία και ο θάνατος. Η Παμίνα αναφέρει ότι θα αυτοκτονήσει αν χάσει την αγάπη του Ταμίνο, ο Παπαγκένο θα κρεμαστεί αν δεν μπορέσει να βρει την αγάπη και ο Ταμίνο περνάει από τρομαχτικές δοκιμασίες για να σμίξει με την αγαπημένη του. Ο τελευταίος αποπλανείται από την Βασίλισσα της Νύχτας και ο φόβος του σεξουαλικού βιασμού της Παμίνας από τον Μονόστατο, παρόλο που είναι επικείμενος δεν πραγματοποιείται ποτέ, κυρίως για να αποφευχθεί η προσβολή προς τα ήθη. Η πλειοψηφία των ηρωίδων του Μότσαρτ, ανάμεσά τους και η Παμίνα, είναι αντικείμενα ποικίλων γεγονότων φρίκης, όπως η απαγωγή, η αιχμαλωσία, ο εξαναγκασμός, και η απόπειρα βιασμού.

Τα ηθικά διδάγματα σε αυτή την όπερα είναι πολλά και σημαντικά, όπως η μάχη του καλού ενάντια στο κακό, η νίκη του καλού, η νίκη της αλήθειας ενάντια στο ψέμα και τη συκοφαντία, η αναζήτηση της αρετής, και το μεγαλείο της σιωπής. Έννοιες που χαρακτηρίζουν την όπερα, όπως η ελευθερία, η ισότητα και η αδελφoσύνη αποτελούσαν θεμελιώδεις αξίες της ζωής του Μότσαρτ και όλης της ανθρωπότητας.

Τα λόγια του Σαράστρο προς τον Ταμίνο φανερώνουν μερικές από τις ύψιστες ηθικές αξίες της ανθρωπότητας, όπως η απάρνηση της ύλης και η αναζήτηση της σοφίας και της αρετής:

Ο Ταμίνο, γιος βασιλιά, έχει αποτραβηχτεί απ' τα πλούτη του και τώρα βαδίζει έξω από το Ναό της Σοφίας ζητώντας με επιμονή και τόλμη να αποχτήσει ό,τι κ' εμείς κάποτε, μετά πολλούς αγώνες και δοκιμασίες, μπορέσαμε να επιτύχουμε.[\[xii\]](#)

Ο Πρίγκιπας Ταμίνο αναζητά τα μεγάλα ιδανικά της ζωής, πρέπει όμως να περάσει από δοκιμασίες για να φτάσει στην τελική αποθέωση, όπως κάθε άνθρωπος. Την ώρα της δοκιμασίας στο Ναό, ο Ταμίνο αφήφά τον κίνδυνο της ζωής του και αναφέρει: "Κανένας θάνατος δε με τρομάζει! Της αρετής το δρόμο θα τραβήξω σαν άντρας! Ανοίξτε τις πύλες του τρόμου για να διαβώ!"[\[xiii\]](#) Εδώ το μήνυμα της αρετής και της σοφίας που μεταδίδεται ξεπερνά τη δυναμική ερμηνεία του Ταμίνο.

Ακόμη η έννοια της ισότητας μεταξύ των κοινωνικών τάξεων είναι έντονη σε αυτή τη σκηνή αφού μπροστά στον κίνδυνο όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι μεταξύ τους καθώς τα πλούτη και η δύναμη εκμηδενίζονται.

Στα παραπάνω χαρακτηριστικά στοιχεία που συνθέτουν το θέμα του Μαγικού Αυλού έγκειται η επικαιρότητα της όπερας και το πόσο δημοφιλή είναι στο κοινό έως και σήμερα. Η μεταφορά του Μαγικού Αυλού στον κινηματογράφο έγινε με εξαιρετική επιτυχία από το γνωστό σκηνοθέτη Μπέργκμαν, κυρίως γιατί συνέβαλε στη βαθύτερη κατανόηση των ιδεών, ηθικών διδαγμάτων και των μηνυμάτων που εμπεριέχονται στο λιμπρέτο.

Οι παραπάνω θεμελιώδεις ιδέες είναι διάχυτες στον Μαγικό Αυλό και συνάμα αποτελούν τον πυρήνα του τεκτονισμού.

Μαγικός Αυλός και Τεκτονισμός

Με το ξεκίνημα του έργου το κοινό μεταφέρεται σε ανατολίτικο σκηνικό και συγκεκριμένα στην Αρχαία Αίγυπτο, από όπου η Μασονική τελετουργία αντλεί τους συμβολισμούς της και πολλά άλλα στοιχεία. Το χαρακτηριστικό της πρώτης έκδοσης του λιμπρέτου του μαγικού αυλού το 1791 φανερώνει τις τεκτονικές επιρροές από τα διάφορα σύμβολα που απεικονίζονται όπως το πεντάλφα και μια εντυπωσιακή τεφροδόχος. Τα σύμβολα αυτά εντυπωσίαζαν τον Μότσαρτ και αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για το Μαγικό Αυλό.

Χαρακτικό της πρώτης έκδοσης του λιμπρέτου του Μαγικού Αυλού
(Baker, Richard. *Μότσαρτ*. Αθήνα: Libro, 1991, σελ. 140)

Στον Μαγικό Αυλό οι ιερείς του Ναού της Σοφίας και του Φωτός είναι ένα ξεκάθαρο μασονικό σύμβολο εμπνευσμένο από τις ιδέες του Διαφωτισμού[xiv]. Οι θεοί του Ήλιου, η Ίσιδα και ο Όσιρης προέρχονται από τη μασονική μυθολογία. Οι Μασόνιοι έχουν θεοποιήσει τον Χιράμ, τον Όσιρη, το Βάκχο και άλλες εθιδωλατρικές θεότητες στους οποίους αποδίδουν λατρεία. Στον Μαγικό Αυλό τα μυστήρια της Ίσιδας και του Όσιρι κατά τη διάρκεια της τελετής μύησης του Ταμίνου θυμίζουν τη μύηση των υποψήφιων μελών στις διάφορες στοές του Τεκτονισμού. Τα μυστήρια αυτά με τον ίδιο τρόπο θύμιζαν στον Μότσαρτ τη δική του μύηση στη Στοά της Αγαθοεργίας και ενέπνευσαν αυτή τη μυστικιστική γαλήνη που αποπνέει στις θρησκευτικές κυρίως σκηνές η μουσική του μαγικού αυλού.

Η τεκτονική τονικότητα της Μι ύφεσης μείζονας μας εισάγει στη μυστηριακή ατμόσφαιρα της όπερας. Το φινάλε της δεύτερης πράξης είναι γραμμένο στην Μι ύφεση και παίζουν δύο κλαρινέτα, δύο φαγκότα και δύο κόρνα, τα οποία είναι τα πιο εύχρηστα μουσικά όργανα στις τεκτονικές τελετουργίες των στοών. Από τα πρώτα κιόλας μουσικά μέτρα η ορχήστρα μπαίνει δυναμικά εκτελώντας τις μεγαλόπρεπες επαναλαμβανόμενες συγχορδίες τρεις φορές, το μασονικό «3», οι οποίες θεωρούνται συμβολικές, όπως τα τρία χτυπήματα στην πόρτα της στοάς των Μασόνων και οι τρεις βασικές ιδέες του Μασονισμού: 'Ελευθερία', 'Ισότητα' και 'Αδελφσύνη'.

Εισαγωγή του Μαγικού Αυλού με τις επαναλαμβανόμενες 3 συγχορδίες (Hughes, S. *Famous Mozart Operas*. New York: Dover, 1972, σελ. 195)

Οι μουσικολόγοι που ασχολήθηκαν με την όπερα αυτή του Μότσαρτ ομολόγησαν ότι ο συμβολισμός δε βρίσκεται μόνο στο λιμπρέτο, αλλά και στη μουσική της. Ο αριθμός των προσώπων που χρησιμοποιεί ο συνθέτης, η επανάληψη των συγχορδιών οι οποίες υπογραμμίζουν τα λόγια του Σαράστρο, η επιλογή των ρυθμών και μέτρων των σκηνών, αλλά και διάφορες τονικότητες δεν είναι στοιχεία τυχαία και άσχετα.[xv]

Γενικότερα ο αριθμός τρία εμφανίζεται πολλές φορές στον Μαγικό Αυλό όχι τυχαία, όπως για παράδειγμα οι τρεις νεράιδες που εμφανίζονται στον Ταμίνο, τα τρία αγόρια που αποτρέπουν τον Παπαγκένο και την Παμίνα από την αυτοκτονία και τα τρία ζευγάρια που εμφανίζονται στην όπερα: Ταμίνο-Παμίνα, Παπαγκένο-Παπαγκένα και Σαράστρο-Βασίλισσα της Νύχτας.

Ο Μότσαρτ ενθουσιάστηκε με το έργο κυρίως γιατί το λιμπρέτο πλησίαζε τις ιδέες που ο ίδιος ασπαζόταν από πολλά χρόνια, ιδέες περί αδελφότητας, αγάπης, ελευθερίας, σοφίας, αρετής, ισότητας και αλήθειας, που αποτελούν και τις βασικές αρχές του Τεκτονισμού, και τις οποίες είχε τώρα την ευκαιρία να εκφράσει μέσα από τη μουσική του.

Ο Μότσαρτ που είχε γράψει πολλά έργα για τις Τεκτονικές στοές, έδωσε με το Μαγικό Αυλό ένα ολοκληρωμένο και βαθύ έργο, όπου αναλύει βήμα προς βήμα πως ο άνθρωπος χάρη στη θέληση του μπορεί να εξαγιστεί και να διαβεί το κατώφλι των εκλεκτών, να ζήσει δηλαδή όσο γίνεται πιο κοντά στο θεϊκό μεγαλείο.[\[xvi\]](#)

Μότσαρτ και Τεκτονισμός

Ο Τεκτονισμός ή Μασονία είναι μια διεθνής οργάνωση προσώπων συγκροτημένων στις λεγόμενες «στοές» με όχι φανερούς κοινωνικούς σκοπούς. Στις 14 Δεκεμβρίου 1784, ο Μότσαρτ μυήθηκε στη Βιεννέζικη Τεκτονική Στοά της Αγαθοεργίας από τον βαρόνο Φον Γκέμινγκεν-Χορνμπεργκ, ιδρυτή της Στοάς. Παρόλο που ο τεκτονισμός δεν ήταν απόλυτα αποδεκτός από την καθολική εκκλησία, η ένταξη του Μότσαρτ στον θεσμό αυτό δεν επηρέασε την πίστη του στην εκκλησία. Πρέπει να αναφέρουμε ότι οι τέκτονες εκείνης της εποχής ήταν εξαιρετικά μορφωμένοι, πετυχημένοι επαγγελματίες με σημαντικά πόστα στην κοινωνία και γενικότερα ήταν άνθρωποι με βαθιές ανησυχίες και ευαισθησίες:

[Η μασονία] εμπνευσμένη από τις παραδόσεις που έρχονταν κατ' ευθείαν από το μεσαιωνικό κορπορατισμό, δηλαδή παραδόσεις αρχιτεκτονικές, απ' όπου και το όνομα της (γαλλικά *maçon=χτίστης*), καθώς και από τελετουργίες μύησης αρχαίας αιγυπτιακής προέλευσης, η Μασονία δεν μπορούσε παρά να συναινέσει με τις ανθρωπιστικές ιδέες του Διαφωτισμού εναντίον των θρησκευτικών δογμάτων. Ιδέες ευγενικές, που αποσκοπούσαν στην ευτυχία του ανθρώπου, και που θα μπορούσαν να γοητεύσουν κάποιον ευαίσθητο όσο ο Μότσαρτ.[\[xvii\]](#)

Ο Μότσαρτ πίστευε πως από την ίδια του τη φύση και από τον ψυχικό του κόσμο διέθετε όλα τα στοιχεία εκείνα που του επιτρέψανε να νιώσει και να ενστερνιστεί τις υψηλές αρχές του τεκτονισμού.[\[xviii\]](#) Η τεράστια ανάγκη του για φιλία και αλληλεγγύη ήταν κυρίως οι σημαντικότεροι λόγοι που τον οδήγησαν στη μύηση στον τεκτονισμό. Ο Κλώντ Σάμουελ αναφέρει:

Ο Μότσαρτ βρήκε στη στοά της Αγαθοεργίας φίλους σημαντικούς κι ένωσε την αδελφική φιλία που του έλειπε μέχρι τότε. Ο ίδιος έγινε ένθερμος κήρυκας των ιδεών του τεκτονισμού...Αυτό που για άλλους αποτελούσε ένα είδος ανώτερης κοινωνικής ζωής, για τον Μότσαρτ ήταν ο χώρος όπου έλαμπε το φως και η σοφία...μετά από ώριμη σκέψη, ψυχική ανάγκη και βεβαιότητα ότι το πνευματικό εκείνο εργαστήρι θα του εξασφάλιζε την ηρεμία στον εσωτερικό του κόσμο, ζήτησε σταθερά και επίμονα την εισδοχή του.[\[xix\]](#)

Επίλογος

Ο Μαγικός Αυλός, εκτός από τη θαυμάσια μουσική προσφέρει θέαμα για το κοινό κυρίως μέσα από τους χαρακτήρες που πλαισιώνουν την όπερα, όπως η κακιά Βασίλισσα, οι νεράιδες, τα θηρία, οι εξωτικοί χαρακτήρες από τους οποίους η πιο χαρακτηριστική φιγούρα είναι ο Παπαγκένο, κάτι ανάμεσα σε άνθρωπο και πουλί, ο οποίος εμφανίζεται ντυμένος με ρούχα από πούπουλα κρατώντας ένα κλουβί όπου βάζει τα πουλιά που πιάνει. Αυτό το θαυμάσιο παραμυθένιο κλίμα του Μαγικού Αυλού δίνει την ευκαιρία για τη δημιουργία ποικίλων και φαντασμαγορικών θεατρικών σκηνικών και κουστουμίων. Στις παρακάτω φωτογραφίες εικονίζονται τα εκπληκτικά σκηνικά και τα θαυμάσια κουστούμια από παραστάσεις όπως στο φεστιβάλ του Σάλτσμπουργκ το 1978, στο Μονάχο και από μια Βερολινέζικη παράσταση του Μαγικού Αυλού το 1816.

Ζαράστρο

Βασίλισσα της Νύχτας

Παμίνα

Παπαγκένο

(Baker, Richard. *Μότσαρτ*. Αθήνα: Libro, 1991, σελ. 142)

Η επιτυχία του Μαγικού Αυλού επαναλαμβάνεται πάντα κάθε φορά που η όπερα εκτελείται. Είναι γεγονός ότι μέχρι και σήμερα το κοινό παρακολουθεί με ενθουσιασμό την όπερα, η οποία εντυπωσιάζει μέσα από τα τελετουργικά στοιχεία μαζί με τα μαγικά και τους συμβολισμούς δημιουργώντας την ίδια εντύπωση θαυμασμού όπως και πριν από διακόσια περίπου χρόνια.

Το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών θα παρουσιάσει την όπερα Ο Μαγικός Αυλός από τις 7-28 Δεκεμβρίου 2005 με δυο εξαιρετικούς καλλιτέχνες που ξεχωρίζουν, την Elizabeth Vidal ως Βασίλισσα της Νύχτας και τον Johannes Mannον στον ρόλο του Παπαγκένο.

Ειρήνη Κρίκη
Αθήνα, 26 Σεπτεμβρίου 2005

Βιβλιογραφία

- ▣ Βασιλειάδης, Γιάννης. *Μότσαρτ: χρόνια ωριμότητας (1783-1791)*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 1991.
- ▣ Δρόσος Γεώργιος Ν. *Μότσαρτ 1: η ζωή, το έργο, η εποχή του, ο κατάλογος Κέχελ*. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος, 1989.
- ▣ Παπαθωμοπούλου, Καίτη. *Μότσαρτ: η ζωή και το έργο του*. Αθήνα: Κέδρος, 1982.
- ▣ Baker, Richard. *Μότσαρτ*. Αθήνα: Libro, 1991.
- ▣ Batley, Edward M. *A preface to the magic flute*. London: Dobson, 1969.
- ▣ BENN, Frederick Christopher. *Mozart on the stage*. Irvine, Calif.: Reprint Services Corporation, 1996.
- ▣ Blom, Eric. *Mozart*. London: J.M.Dent, 1946.
- ▣ Brophy, Brigid. *Mozart the dramatist: a new view of Mozart, his operas and his age*. London: Faber and Faber, 1964.
- ▣ Corse, Sandra. *Opera and the uses of Language: Mozart, Verdi and Britten*. Rutherford [N.J.]: -
- ▣ Fairleigh Dickinson University Press, 1987.
- ▣ Einstein, Alfred. *Mozart, his character, his work*. London: Cassel. 1957.
- ▣ Gammond, Peter. *The magic flute*. London: Barrie & Jenkins, 1979.
- ▣ Hertz, Daniel. *Mozart's operas*. Berkeley: University of California Press, 1990.
- ▣ Hildesheimer, Wolfgang, tr. by Marion Faber. *Mozart*. London: J.M. Dent & Sons Ltd., 1991.
- ▣ Hughes, S. *Famous Mozart Operas*. New York: Dover, 1972.

- ▣ Hussey, Dyneley. *Wolfgang Amade Mozart*. Irvine, Calif.: Reprint Services Corporation, between 1990 and 1996.
- ▣ Landon, H. C. Robbins. *Mozart, the golden years, 1781-1791*. London: Thames and Hudson. 1989.
- ▣ Landon, H. C. Robbins. *Mozart's last year, 1791*. London: Thames and Hudson. 1988.
- ▣ *Mozart studies*. ed. By Cliff Eisen. Oxford: Clarendon Press. 1991.
- ▣ Nagel, Ivan. *Autonomy and mercy reflections on Mozart's operas*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1991.
- ▣ Parouty Michel. *Μότσαρτ ο αγαπημένος των θεών*. Αθήνα: Δεληθανάση, 1992.
- ▣ Sadie, Stanley. *The New Grove Mozart*. London: MacMillan. 1991.
- ▣ Stafford, William. *Mozart's death: a corrective survey of the legends*. London: Macmillan, 1991.
- ▣ Stendhal. *Η ζωή του Μότσαρτ*. Αθήνα: Εξαντάς, 1991.
- ▣ Thomson Katharine. *Μότσαρτ ο τεκτονικός μίτος στο έργο του*. Αθήνα: Γκοβδόσης, 1995.
- ▣ Till, Nicholas. *Mozart and the enlightenment: truth, virtue, and beauty in Mozart's operas*. London: Faber and Faber, 1993.

Δισκογραφία

- ▣ Karajan, Herbert von. *Operatic excerpts*. Wiener Philharmoniker, Elisabeth Schwarzkopf, Erich Kunz, 1948-1997.
- ▣ Mozart, Wolfgang Amadeus. *Die Zauberflöte: K620*. Staatskapelle Dresden, Sir Colin Davis, Philips, 1984.
- ▣ Mozart, Wolfgang Amadeus. *Die Zauberflöte*. Berliner Philharmoniker, Herbert von Karajan, Baltsa Agnes, Deutsche Grammophon, 1984.
- ▣ Mozart, Wolfgang Amadeus. *Die Zauberflöte*. Philharmonia Orchestra and Chorus, Otto Klemperer, EMI Classics, 2000.

Τα μουσικά παραδείγματα του άρθρου

Αποσπάσματα από τις παρακάτω άριες:

- ▣ "Der Vogelfanger bin ich ja", Mozart, Wolfgang Amadeus. *Die Zauberflöte*. Berliner Philharmoniker. Herbert von Karajan. Deutsche Grammophon, 410 967-2, 1984.
- ▣ "O zittre nicht, mein lieber Sohn", Mozart, Wolfgang Amadeus. *Die Zauberflöte*. Berliner Philharmoniker. Herbert von Karajan. Deutsche Grammophon, 410 967-2, 1984.
- ▣ "Bei Mannern, welche Liebe fuhlen", Mozart, Wolfgang Amadeus. *Die Zauberflöte*. Berliner Philharmoniker. Herbert von Karajan. Deutsche Grammophon, 410 967-2, 1984.
- ▣ "Der Holle Rache kocht in meinem Herzen", Mozart, Wolfgang Amadeus. *Die Zauberflöte*. Berliner Philharmoniker. Herbert von Karajan. Deutsche Grammophon, 410 967-2, 1984.
- ▣ "In diesen hei' gen Hallen", Mozart, Wolfgang Amadeus. *Die Zauberflöte*. Berliner Philharmoniker. Herbert von Karajan. Deutsche Grammophon, 410 967-2, 1984.
- ▣ "Papagena, Papagena Papagena!", Mozart, Wolfgang Amadeus. *Die Zauberflöte*. Berliner Philharmoniker. Herbert von Karajan. Deutsche Grammophon, 410 967-2, 1984.

---

[i] Δρόσος Γεώργιος Ν. *Μότσαρτ 1: η ζωή, το έργο, η εποχή του, ο κατάλογος Κέχελ*. 1989: 539.

[ii] Εμάνουελ Σικανέντερ (1751-1812).

[iii] Richard Baker. *Μότσαρτ*. 1991: 138.

[iv] Stendhal. *Η ζωή του Μότσαρτ*. 1991: 81-82.

[v] Βασιλειάδης, Γιάννης. *Μότσαρτ: χρόνια ωριμότητας (1783-1791)*. 1991: 66-67.

[vi] *Ο Μότσαρτ ενθουσιάστηκε με το έργο, αν και κατάλαβε αμέσως πως ο κατά τα άλλα ικανότατος επιχειρηματίας [...] δεν θα μπορούσε ούτε να συλλάβει ούτε να γράψει εκείνους τους υπέροχους στίχους [...] Χρειάστηκε να περάσουν μερικά χρόνια, για να γίνει γνωστό πως οι στίχοι ανήκαν στον καθηγητή Καρλ-Λούντιβιχ Γκίτζεζε (1761-1833), ο οποίος είχε κάνει διάφορες διασκευές ποιητικών έργων για το λυρικό θέατρο". Βλέπε: Δρόσος 1989: 484.

[vii] Parouty Michel. *Μότσαρτ ο αγαπημένος των θεών*. 1992: 121.

[viii] Βλέπε: Δρόσος 1989: 487.

[ix] Σύζυγος του Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ.

[x] Thomson Katharine. *Μότσαρτ ο τεκτονικός μίτος στο έργο του*. 1995: 194.

[xi] Ο.π. αν.: 197.

[xii] Βλέπε: Δρόσος 1989: 500.

[xiii] Ο.π. αν.: 500.

[xiv] Βλέπε: Parouty 1992: 147.

[xv] Βλέπε: Δρόσος 1989: 502.

[xvi] Βλέπε: Παπαθωμοπούλου 1982: 159.

[xvii] Βλέπε: Parouty 1992: 147.

[xviii] Βλέπε: Δρόσος 1989: 373.

[xix] Οπ. αν.: 371-372.